

GERGELY VIKTÓRIA – VANČO ILDIKÓ

MILYEN MESSZE ESIK AZ ALMA A FÁJÁTÓL?

AVAGY HOGYAN BEFOLYÁSOLJA AZ OTTHON KAPOTT MINTA A TANULÓK SZÖVEGÉRTÉSI KÉPESSÉGÉT?

Mára már lélektani közhellyé vált a közmondás, mely szerint *az alma nem esik messze a fájától*. Rengetegszer hallottuk már, hogy le sem tagadhatnánk a szüleinket, sok tanár mondta már, hogy elég, ha találkozik a szülővel, és máris megérti a gyermek viselkedését. Azt is tudjuk, hogy a gyermekek gyakorta átveszik a szülők gondolkodásmódját, szokásait, avagy épp ellenkezőleg – tudatosan más utat keresnek. De mi a helyzet az olvasási szokásokkal, ami nagy mértékben befolyásolja a szövegértést? Szülőként mit kell tennem, hogy a gyermekem végre könyvet fogjon a kezébe? Mit kell tennem azért, hogy a 21. század egyik létfontosságú készségét – a jó szövegértési képességet – elsajátítsa a gyermekem?

Közismert tény, hogy az oktatás és nevelés otthon kezdődik. Hamis az a nézet, mely szerint az iskolai oktatás kezdetével a szülők oktatói szerepe véget ér. Az oktatás a szülők és az iskolák közös felelőssége kell, hogy legyen. Nemzetközi mérések bizonyítják, hogy a szülői szerep kulcsfontosságú pozíciót tölt be a gyermekek iskolában és életben elért sikereiben (OECD, 2012, 3). A gyermekek, a tanulók motiváló¹ példaképként tekintenek szüleikre. Az életkor növekedésével ugyan a közvetlen családtagok befolyása csökken, és egyre nagyobb teret kap a tágabb környezet, de ez korántsem jelenti azt, hogy a tanulók ne figyelnek és vennék át szüleik attitűdjeit és nézeteit (OECD, 2012, 52). A rendszeres nemzetközi mérések (PIRLS, PISA) szintén felhívják a figyelmet a szülői minta hatására a szövegértés területén. A nemzetközi mérések alapján azon tanulók, akiknek szülei szívesen olvasnak, maguk is szívesebben fognak könyvet a kezükbe, valamint jobban

teljesítenek a szövegértési tesztekben is (Mullis-Martin-Foy, 2017; OECD, 2012).

A szülői minta befolyását vizsgáltuk a szlovákiai magyar hetedik évfolyamos tanulók olvasási gyakoriságára és szövegértési teljesítményére vonatkozó kutatásunk részeként. Célunk többek között annak a kutatási kérdésnek a megválaszolása volt, hogy milyen hatással van a szülők iskolai végzettsége, valamint olvasási szokásai a tanulók olvasási gyakoriságára és szövegértési teljesítményére.

Kutatásunkban a tanulói olvasási attitűd, szövegértési teljesítmény és a szülői minták összefüggéseit 313 fős (146 fiú és 167 lány) 12–13 éves korú, hetedik osztályos szlovákiai magyar általános iskolát látogató tanulói mintán vizsgáltuk. A szülőkről az adatokat közvetve, a tanulók által kitöltött kérdőívek alapján kaptuk, rákérdeztünk többek között a szülők végzettségére, és arra, hogy a tanulók milyen gyakran látják a szüleiket olvasni. A mintavétel szakértői mintavétel alapján történt, a mintában képviselve voltak városi és falusi tanulók is, Dél-Szlovákia keleti, közép és nyugati részéről is.

A jelen tanulmányban vázolt kutatás alapjául szolgáló kérdőív a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudomány Intézetének szakmai csoportja által, az APVV-17-0071 *Anyanyelvi és idegennyelvi szövegértési képességek fejlesztése* című projekt keretén belül kidolgozott önkitöltős szociológiai kérdőívet és az adott korcsoport számára kialakított szövegértési tesztet alkalmaztunk. A szociológiai kérdőív segítségével felmértük, hogy milyen gyakran olvasnak a tanulók és milyen gyakran látják a szüleiket olvasni. A szociológiai

kérdőíven kívül a tanulók kaptak egy három szövegtípusból álló szövegértési tesztet. A tesztben található kérdések többsége nyílt végű, rövid vagy hosszabb kifejtést igénylő volt. A zárt végű kérdések, az igaz-hamis választás, az adott állítások csoportosítása és az indoklás is szerepelt a feladatok típusai között. Az általunk használt szövegértési teszt kitöltése során a diákok folyamatosan a szöveggel dolgoztak, és külön felhívtuk a figyelmüket, hogy a szöveg segítségével válaszolják meg a szövegértési tesztben levő kérdéseket. Az adatok elemzése statisztikai módszerekkel² zajlott.

A kutatásban részt vevő tanulók szüleinek iskolai végzettségére rákérdező kérdésre kapott válaszok azt mutatják (1. táblázat), hogy a szülők többsége középfokú (szakmunkás vagy érettségivel végződő) iskolai végzettséggel rendelkezik.

Szülő	Alap-fokú	Közép-fokú	Felső-fokú	Nem tudom
Édesanya	14%	43%	25%	18%
Édesapa	10%	50%	27%	13%

1. táblázat: A hetedik évfolyamos tanulók szüleinek iskolai végzettsége

Az olvasás gyakoriságát tekintve megkérdeztük a tanulókat, hogy ők maguk milyen gyakran olvasnak (2. táblázat). A válaszok alapján kijelenthető, hogy ha beleértjük az olvasásba a tankönyvek olvasását és az internet használatát, akkor a tanulók majdnem kétharmada (64%) naponta olvas (több mint egy órát: 41%, kevesebb mint egy órát 23%).

¹ Bővebben a motivációról l. Nagy Lehoczy Zsuzsa, 2008.

² Az IBM SPSS statisztikai program segítségével lettek elemezve a kapott adatok. Az egyes mennyiségi változók közötti kapcsolat meglétére, erőssége szintjének és irányának felmérésére a Pearson-féle korrelációs statisztikai teszt volt alkalmazva. Abban az esetben jelöltük szignifikánsnak a kapcsolatot a két változó között, ha a p értéke nagyobb volt mint 0,05. A Pearson-féle korrelációs együttható (r) értéke 0 és 1 között mozog. Ha $r < 0,33$, akkor gyenge, ha $0,33 < r < 0,66$, akkor közepes, és ha $0,66 < r$, akkor erős korrelációról beszélünk.

Gyakoriság	%
Naponta több mint egy órát	41%
Naponta kevesebb mint egy órát	23%
Egyszer-kétszer hetente	13%
Egyszer-kétszer havonta	5%
Ritkábban	11%
Soha	6%
Nincs válasz	1%

2. táblázat: A hetedik évfolyamos tanulók olvasási gyakorisága (beleértve a tankönyvek olvasását és az internethasználatot is)

Ezt követően megkérdeztük a tanulókat, hogy milyen gyakran látják a szüleiket olvasni (3. táblázat).

Gyakoriság	Édesanya	Édesapa
Minden nap	43%	32%
Hetente 1-2-szer	26%	25%
Havonta 1-2-szer	11%	14%
Soha	11%	17%
Nem válaszolt	9%	12%

3. táblázat: A hetedik évfolyamos tanulók szüleinek olvasási gyakorisága

Az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók több mint kétharmada (69%) látja legalább heti szinten olvasni az édesanyját (minden nap: 43%, hetente 1-2-szer: 26%), és a tanulók több mint fele (57%) látja legalább heti szinten olvasni az édesapját (minden nap: 32%, hetente 1-2-szer: 25%). Különbség figyelhető meg az anyák és apák olvasási gyakorisága között. Több édesanya (43%) mint édesapa (32%) olvas napi szinten, és kevesebb édesanya (11%) mint édesapa (17%) nem olvas sohasem. Mindez azt bizonyítja, hogy a szövegek olvasása családi szinten is jelen van a vizsgált populáció valamivel több mint felénél. Ez a különbség hasonló vonásokat mutat, mint a mintában szereplő lányok és fiúk olvasási szokásai, melyet egy másik tanulmányunkban elemeztünk (Vančo-Gergely, 2021). Az ott bemutatott adatok legfontosabb eredménye, hogy a lá-

nyok szignifikánsan több időt töltenek olvasással és szignifikánsan többször olvassák végig az elkezdett könyvet, mint a fiút.

Közepesen erős, szignifikáns, pozitív korreláció ($r=0,655$) figyelhető meg az apák és anyák olvasási gyakorisága között, vagyis ha a családban az egyik fél olvas, valószínűsíti, hogy a másik fél is gyakrabban nyúl könyvhöz. A szülők egymáshoz viszonyításánál gyengébb, de szignifikáns, közepes erősségű, pozitív korreláció (édesanya $r=0,353$, édesapa $r=0,317$) figyelhető meg a tanulók és a szülők olvasási gyakorisága között is. Vagyis minél többet látják olvasni a tanulók a szüleiket, annál gyakrabban olvasnak ők maguk is. Az iskolai végzettség és olvasási gyakoriság közötti kapcsolat esetében szignifikáns, pozitív, közepes erősségű korreláció ($r=0,354$) figyelhető meg az édesanyák iskolai végzettsége és olvasási gyakorisága között, és szintén pozitív, szignifikáns, de gyenge erősségű korreláció ($r=0,287$) figyelhető meg az édesapák iskolai végzettsége és olvasási gyakorisága között. Vagyis minél magasabb fokú végzettséggel rendelkezik a szülő, annál valószínűbb, hogy gyakran olvas.

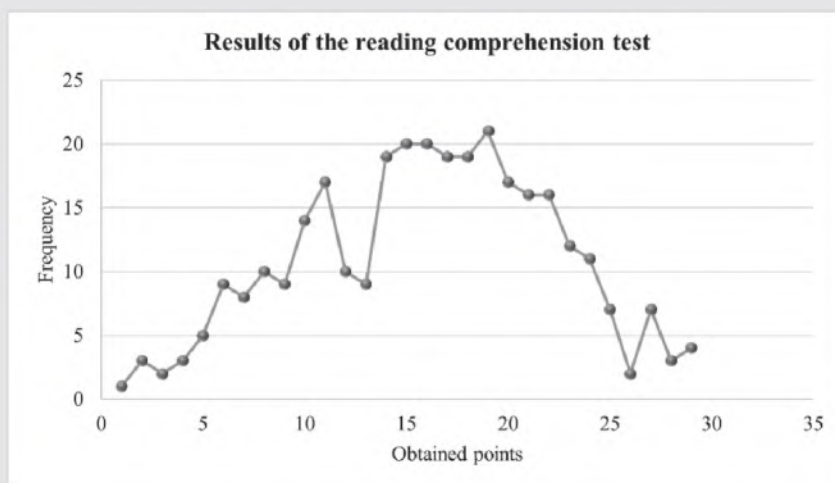
Megvizsgálva a szövegértés eredményei és az olvasási szokások közötti összefüggéseket, az alábbi megfigyeléseket tehetjük. Az 1. ábra szemlélteti a szövegértési tesztben elért pontok gyakoriságát, a 4. táblázat szemlélteti a

szövegértési tesztben elért eredményeket kvartilisekre való bontásban.

Az ábrák jól szemléltetik, hogy a tanulók minimum 1 (3%) és maximum 29 pontot (83%) értek el a lehetséges 35-ből, tehát nem volt egy diák sem, aki nem ért volna el legalább egy pontot, és nem volt egy diák sem, aki elérte volna a maximum pontszámot. Az első kvartilis értéke 11 ($Q_1=11$), tehát a tanulók leggyengébb egynegyede maximum 31%-ot ért el. A második kvartilis értéke 16 ($Q_2=16$), tehát a tanulók egyik fele 46% alatt, a másik fele 46% felett teljesített. A harmadik kvartilis értéke 20 ($Q_3=20$), tehát a harmadik kvartilisebe tartozó tanulók maximum 57%-os teljesítményt nyújtottak, és a tanulók legjobb egynegyede sikeresen ennél magasabb eredményt elérni. A leggyakrabban elért pontszám 19 (54%) volt, és a tanulók átlagteljesítménye 16,04 pont (46%), 6,105 pontos szórással. A pontszámok átlagosan 6,105 ponttal térnek el az átlagtól.

A következő táblázat (5. táblázat) az édesanyák olvasási gyakoriságát (milyen gyakran látják a tanulók olvasni az édesanyjukat) veti össze a tanulók szövegértési tesztben elért eredményeivel.

Az eredmények azt mutatják, hogy a 284³-fős vizsgálatban összesen 136 tanuló látja naponta, 81 tanuló hetente 1-2-szer, 33 tanuló havonta 1-2-szer, és 34 tanuló nem látja sohasem olvasni az édesanyját.

1. ábra: A szövegértési tesztben elért pontok frekvenciája

N=313	Min.	Q1	Q2=median	Q3	Max.	Mode	Mean	SD.							
Total	1	3%	11	31%	16	46%	20	57%	29/35	83%	19	54%	16,04	46%	6,105

4. táblázat: Az összeredmények kvartilisek szerinti felosztása

A szövegértési teszt eredményei								
Az édesanyák olvasási gyakorisága		0-5 pont	6-10 pont	11-15 pont	16-20 pont	21-25 pont	26-30 pont	Összesen
soha	diák	2	10	8	12	2	0	34
	%	5,90%	29,40%	23,50%	35,30%	5,90%	0,00%	100,00%
havonta 1-2-szer	diák	1	5	9	11	6	1	33
	%	3,00%	15,20%	27,30%	33,30%	18,20%	3,00%	100,00%
hetente 1-2-szer	diák	2	15	26	18	15	5	81
	%	2,50%	18,50%	32,10%	22,20%	18,50%	6,20%	100,00%
minden nap	diák	3	7	27	51	38	10	136
	%	2,20%	5,10%	19,90%	37,50%	27,90%	7,40%	100,00%
Összesen	diák	8	37	70	92	61	16	284
	%	2,80%	13,00%	24,60%	32,40%	21,50%	5,60%	100,00%

5. táblázat: Az édesanyák olvasási szokása és a szövegértési tesztben elért eredmények

A szövegértési teszt eredményeit figyelve kijelenthető, hogy az átlag felett teljesítő tanulók nagy része naponta látja olvasni az édesanyját. Az átlag 16 pont volt, tehát a következőkben csak az átlag feletti (16+ pont) teljesítmény kerül elemzésre. A táblázatban szemléltetett eredmények jól mutatják, hogy összesen 92 tanuló ért el 16-20 pontot. Ebből 51 tanuló naponta, 18 hetente, 11 havonta és 12 sohasem látja olvasni az édesanyját. Hasonló arányok figyelhetők meg a 21-25 pontot szerzett tanulók között is. A legtöbb tanuló, aki 21-25 pontot szerzett, minden nap (38 tanuló) látja olvasni az édesanyját. Az édesanyák olvasási gyakoriságának csökkenésével csökken az adott pontot

elért tanulók száma is. A 21-25 pontot elért tanulók közül 15 látja hetente, 6 havonta, 2 pedig sohasem látja olvasni az édesanyját.

Összesen 16 tanuló nyújtott 26-30 pont közötti teljesítményt, ebből 10 tanuló minden nap látja az édesanyját olvasni, 5 tanuló hetente egyszer-kétszer és egy tanuló legalább havonta egyszer-kétszer. Egy tanuló sem ért el 26 pontot vagy attól magasabb pontszámot azon tanulók közül, akik soha nem látják olvasni az édesanyjukat.

Hasonlóan összevethetjük az édesapák olvasási gyakoriságát (milyen gyakran látják a tanulók olvasni az édesapjukat) a tanulók szövegértési tesztben elért eredményei alapján.

A kapott adatokat a következő táblázat (6. táblázat) szemlélteti.

Az édesapák olvasási gyakoriságának és a tanulók szövegértési tesztben elért eredményeinek összevetését 275⁴ adatközlő adatai alapján tudtuk elvégezni. A kapott eredmények hasonló arányokat mutatnak, mint az édesanyák olvasási gyakorisága és a tanulók tesztben elért eredményei közötti összefüggésben figyelhetőek meg. Az átlag felett teljesítő tanulók nagy része naponta látja olvasni az édesapját. Azon tanulók száma, akik átlagosan vagy annál picit jobban (16-20 pont) teljesítettek, 88. Ebből 37 tanuló naponta, 26 hetente, 12 havonta és 13 sohasem látja olvasni az édesapját.

A szövegértési teszt eredményei								
Az édesapák olvasási gyakorisága		0-5 pont	6-10 pont	11-15 pont	16-20 pont	21-25 pont	26-30 pont	Összesen
soha	diák	3	12	18	13	6	0	52
	%	5,80%	23,10%	34,60%	25,00%	11,50%	0,00%	100,00%
havonta 1-2-szer	diák	1	8	14	12	7	3	45
	%	2,20%	17,80%	31,10%	26,70%	15,60%	6,70%	100,00%
hetente 1-2-szer	diák	1	12	16	26	20	4	79
	%	1,30%	15,20%	20,30%	32,90%	25,30%	5,10%	100,00%
minden nap	diák	3	4	20	37	26	9	99
	%	3,00%	4,00%	20,20%	37,40%	26,30%	9,10%	100,00%
Összesen	diák	8	36	68	88	59	16	275
	%	2,90%	13,10%	24,70%	32,00%	21,50%	5,80%	100,00%

6. táblázat: Az édesapák olvasási szokása és a szövegértési tesztben elért eredmények

³ A 313 tanuló közül 284 válaszolt arra a kérdésre, hogy milyen gyakran látja olvasni az édesanyját.

⁴ A 313 tanuló közül 275 választ a kérdésre, hogy milyen gyakran látja az édesapját olvasni.

A 21-25 pontot elérő tanulók száma 59, ebből 26 naponta, 20 hetente, 7 havonta és 6 sohasem lát könyvet az édesapja kezében. A szövegértési tesztben legjobban teljesítő tanulók száma 16: ebből 9 naponta, 4 hetente, 3 havonta, s a legjobban teljesítő tanuló édesapja között nem volt olyan, aki soha ne olvasna.

A kapott eredmények azt mutatják, hogy a szülők iskolai végzettsége és olvasási gyakorisága pozitív hatást mutat a tanulók olvasási gyakoriságára és szövegértési teljesítményére. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek a szülők, és minél többet látják őket a gyermekeik olvasni, annál többet olvasnak a tanulók maguk is. Ehhez hasonlóan, minél többet látják a tanulók olvasni a szüleiket, annál jobban teljesítettek a szövegértési tesztek tekintve is. Ugyanakkor két dologra kell felhívni a figyelmet. A tanulóktól kapott adatok valóságtartalmát nem volt módunkban vizsgálni. Továbbá annak ellenére, hogy statisztikailag igazolható, hogy a szülői olvasási szokások pozitív korrelációt mutatnak gyermekük szövegértési eredményével, az olvasási szokásokon kívül más, általunk nem vizsgált tényezők is befolyásolják a szövegértési eredményeket. Ezt azoknak a tanulóknak a kiváló eredményei támasztják

alá, akik nem vagy csupán nagyon ritkán látják szüleiket olvasni.

Kutatásunk eredményei azonban összhangban vannak a nemzetközi mérések eredményeivel, és rámutatnak arra, hogy a pozitív olvasási attitűd kialakítása és a szövegértési képességek fejlesztése nem csupán az iskola feladata, a szülői minta is erős hatással van a szövegértés szintjére. Abban az esetben, ha a tanuló nem kap megfelelő szülői mintát az olvasást illetően, ez a szövegértési teljesítményt negatívan befolyásolhatja. Az így megjelenő lemaradás kompenzálása az oktatás feladata kellene, hogy legyen, adataink alapján azonban jelenleg az iskola nem képes adekvátan kompenzálni a családi közeg okozta esetleges hátrányos helyzetet.

Az eddigi eredmények azt bizonyítják, hogy szükség van a szülői minta komplex módon történő vizsgálatára, és felhívja a figyelmet arra is, hogy nagy mértékben szükség van a szülők minél szélesebb körű bevonására az oktatás folyamatába.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Készült a VEGA 1/0316/21-es számú, Egyszerű és szervezett nyelvi menedzselés szlovák–magyar kétnyelvű környezetben megnevezésű projekt keretében. A tanulmány alapjául szol-

gáló kutatás az APVV-17-0071 projekt keretén belül készült.

HIVATKOZÁS

- Bácsi János – Sejtes Györgyi (2009): *Didaktikai útmutató a szövegértési feladatlapok összeállításához*. In: Anyanyelv-pedagógia, 8. évf., 4. sz. <http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=218>. ISSN: 2060-0623.
- Mullis, I. V. S. – Martin, M. O. – Foy, P., & Hooper, M. (2017): *PIRLS 2016 International Results in Reading*. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: [http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/pirls/home-environment-support/parents-like-reading/#:~:text=Across%20the%20PIRLS%202016%20countries,the%20lowest%20achievement%20\(488\)](http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/pirls/home-environment-support/parents-like-reading/#:~:text=Across%20the%20PIRLS%202016%20countries,the%20lowest%20achievement%20(488)).
- Nagy Lehoczy Zsuzsa (2008): A tanulói érdeklődés felkeltésének fontossága. In: Bárczi Zsófia – Pšenák Ildikó – Vančo Ildikó: *Képzés és gyakorlat*. Nyitra, KFE, 33–37. ISBN 978-80-8094-427-8.
- OECD (2012): *Let's Read Them a Story! The Parent Factor in Education*, PISA, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264176232-en>
- Tóthné Szűcs Éva (2011): *Nyíregyházi középiskolások olvasási szokásai*. In: Anyanyelv-pedagógia, 4. évf., 3. sz. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/index.php?issue=15>. ISSN: 2060-0623.
- Vančo Ildikó (2020): *The Hungarian language in education in Slovakia*. Leeuwarden, Mercator Research Centre on Multilingualism and Language Learning. https://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/hungarian_in_slovakia.pdf. ISSN: 1570-1239.

